

XIII TARPTAUTINIS BALTISTŲ KONGRESAS IŠ RYGOS

2021 m. spalio 13–15 d. tarptautinė baltistų bendruomenė rinkosi į Latvijos universiteto (LU) suorganizuotą XIII baltistų kongresą „Baltų kalbos laike ir erdvėje“. Pirmą kartą nuo 1965 m. skaičiuojamoje kongreso istorijoje dėl susiklosčiusios pasaulinės situacijos renginys vyko per nuotolį. Pagrindinis kongreso organizatorius buvo LU Latvių kalbos institutas, organizacinę komitetą sudarė 10 baltistų: Ina Druvietė, Normundas Grūzītis, Ilga Jansonė, Santa Jeranė, Dacė Markus, Kristynė Mežapukė, Sanda Rapa, Marita Silkanė, Edmundas Trumpa, Inita Vytuola.

Per tris dienas internetinėje kongreso platformoje ZOOM buvo perskaityta daugiau nei 140 pranešimų, kuriuos pa-

rengė 170 dalyvių iš 11 pasaulio šalių: Čekijos, Estijos, JAV, Latvijos, Lenkijos, Lietuvos, Suomijos, Šveicarijos, Vokietijos ir kt. Šįkart temų spektro būta ypač plataus – nuo baltų kalbų likimų (diachronija) iki kalbų ir tarmių dabartinės būklės bei požiūrio į ją (synchronija): kalbos istorija, gramatika, onomastika, sociolingvistika, fonetika, kalbos filosofija ir kultūra, indoeuropeistika, komparatyvistika, kontaktinė lingvistika, kalbų mokymas ir kalbų technologijos. Atidarymo ir baigiamajame pleneriniuose posėdžiuose perskaityta net 10 kviestinių pranešimų, kuriais dėmesys buvo kreipiamas į aktualias baltistikos problemas.

Pirmoji renginio diena (spalio 13) prasidėjo šiltais sveikinimo žodžiais bal-

tistų bendruomenei – juos tarė Latvijos Prezidentas Egilas Levitas ir Latvijos universiteto rektorius Indrikis Muižniekas. Dalyvius taip pat sveikino LU Fizikos, matematikos ir optometrijos fakulteto mišrusis choras „Aura“, vadovaujamas Edgardo Vytuolo.

Atidaromąjį plenarinį posėdį, vadovaujamą Inos Druvietės ir Edmundo Trumpos (plenariniams posėdžiams jie vadovavo visas kongreso dienas), pradėjo Laimutė Baluodė (Helsinkio universitetas) – jos pranešimas buvo skirtas baltų kalbų onomastikai aptarti: lituanizmas latvių kalboje ir latvizmams lietuvių kalboje. Mokslininkė kalbėjo tiek apie vietovardžius, tiek apie asmenvardžius, taip pat dėmesį kreipė į probleminį teorinį klausimą, t. y. kokie kriterijai leidžia nustatyti, kad tam tikra leksema kitoje / antroje baltų kalboje gali būti laikoma skolinta.

Bonifacas Stundžia (VU), pristatydamas vardažodžių dūrybos klausimą lietuvių kalbos vakarų arealo tarmėse, aptarė dūrinių sintaksinius-semantinius modelius ir jų produktyvumą platesniame lietuvių kalbos tarmių bei baltų kalbų kontekste, taip pat pristatė preliminarią dūrinių kilmės analizę.

Valtas Ernštreitas (LU) pasakojo apie nuo 2018 m. Latvijoje kaupiamus lyvių kalbos duomenis, kurie turėtų padėti lingvistams geriau suprasti, kas bendro tarp kai kurių baltų kalbų ir lyvių kalbos. Kaip minėjo mokslininkas, tyrimų esama, bet dėmesys daugiausiai kreiptas į kontaktus tarp latvių ir lyvių

kalbos bei pasiskolintą žodyną. Naujausi duomenys, pasak jo, turėtų leisti su lyvių kalba susieti daugybę šiuolaikinėje latvių kalboje randamų gramatinių ypatybių.

Pirmąjį – atidaromąjį – plenarinį posėdį užbaigė Axelis Holvoetas (VU) diskusija apie veiksmožodžio veiklo kategoriją. Vienas iš pagrindinių pranešimo aspektų buvo parodyti, ką baltiškiosios veiklo sistemos gali atskleisti apie šią kategoriją, žiūrint iš diachroninės perspektyvos.

Antrosios konferencijos dienos (spalio 14) plenarinį posėdį pradėjo Pėteris Vanagas (LU, Stokholmo universitetas). Profesorius kalbėjo apie 1671–1673 m. liuteronų vadovėlio „Lettisches Vade mecum“ egzempliorių ir Kristofo Fiurekerio ortografiją. Atlikto tyrimo rezultatus mokslininkas lygino su kitais žinomais leidimais, bandė patikslinti duomenis tiek apie individualią Fiurekerio rašto sistemą, tiek apskritai apie latvių raštijos raidą XVII a. antrojoje pusėje.

Antrasis pranešėjas – Haraldas Bichlmeieris (Saksonijos mokslų akademija Leipcige) – gvildeno onomastikos tyrimų metodologijos klausimą. Pasak mokslininko, šiuolaikiniame onomastikos pasaulyje vis dar atsisakoma taikyti naujausius metodus, todėl neretai senieji taikomi metodai lemia „žodžių vaiduoklių“ arba „šaknų vaiduoklių“ sukūrimą. Didžiausias dėmesys pranešime skirtas ide. šaknims **h₁en(H)*- ir *(*h₁*)*lei̯k-* aptarti.

Plenarinį posėdį užbaigė Darius Ivoška (Lietuvių kalbos institutas) savo pasisakymu apie baltų istorinio vardyno tyrimų aktualijas, iššūkius ir lūkesčius. Mokslininkas aptarė istorinio vardyno tyrimų specifika, principus, empirinę medžiagą ir jos šaltinius, tiriamąjį arealą bei jame susiklosčiusius geopolitinius, socialinius ir kultūrinius santykius, dariusius įtaką baltų vardynui. Ypatingas dėmesys pranešime skirtas tarpdalykiškumui kaip pagrindiniam tyrimų principui.

XIII baltistų kongresą „Baltų kalbos laike ir erdvėje“ spalio 15 d. vainikavo baigiamasis posėdis, kurį pradėjo Dacė Markus (Liepojos universitetas) pranešimu, skirtu vaikų latvių kalbos raidai artikuliacijos, normų ir kalbinės aplinkos atžvilgiu aptarti. Šį kartą autorė didesnę dėmesį skyrė toms formoms, kurios, pasak jos, primena mums kalbų giminybę, senesnes formas, pavyzdžiui, *pin*šu *bizi* ‘pišu bizi’, *tin*šu *kamolā* ‘tišu kamolā’ ir kt.

Sesiją tęsė Normundas Grūzytis (LU) pasakojimu apie latvių kalbos išteklių integravimą į daugiakalbius duomenų rinkinius. Didžiausias dėmesys šiame pranešime buvo skirtas keturiems

latvių kalbos ištekliams, kurių ženklumas sukurtas panaudojant tarpkalbinius modelius ir yra integruotas į atvirus skaitmeninius kalbų duomenų rinkinius.

Trečiasis – ir paskutinis – baigiamąjo posėdžio kalbėtojas Giedrius Subačius (Ilojiaus universitetas Čikagoje, Lietuvos istorijos institutas) pristatė Simono Daukanto (1793–1864) ortografijos istoriją ir teoriją. Pasak mokslininko, Daukantas kūrė visiškai naują ortografiją, jos diakritikų gausa buvo išskirtinė, ir šiandien labai lengva atpažinti jo tekstus vien iš specifinės ortografijos.

Kaip minėta anksčiau, be 10-ies plenarinių pranešimų, kongrese įvairiose tematinėse sekcijose buvo perskaityta daugiau nei 140 pranešimų, kuriuos parengė 170 dalyvių. Visų pranešimų tezes galima rasti internete¹, nespėjusiems pasiklausyti visų plenarinių posėdžių konferencijos organizatoriai siūlo dar vieną galimybę – peržiūrėti vaizdo įrašus². Tikėtina, kad vėliau bus prieinami ir kitų pranešimų vaizdo įrašai.

Gintarė JUDŽENTYTĖ-ŠINKŪNIENĖ
[gintare.judzentyte@flf.vu.lt]

¹ <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/56659>.

² <https://www.facebook.com/lvinstituts>.